

INTEGRACE UKRAJINSKÝCH UPRCHLÍKŮ V ČESKÝCH PŘEDŠKOLNÍCH ZAŘÍZENÍCH: PROČ NĚKTEŘÍ USPĚLI?

INTEGRATION OF UKRAINIAN REFUGEES IN THE CZECH PRE-SCHOOL INSTITUTIONS: WHY DID SOME SUCCEED?

Marie Jelínková¹, Barbora Loudová Stralczyńska², Oksana Stupak³

¹ Katedra veřejné a sociální politiky, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha

² Katedra preprimární a primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

³ Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno; Dragomanov Ukrainian State University, Kyjev

Abstrakt

Příspěvek nahlíží na integraci ukrajinských dětí nucených migrantů v českých předškolních zařízeních po roce 2022 skrze Yossův (2005) rámec kulturního bohatství komunit. Na základě polostrukturovaných rozhovorů s ukrajinskými rodiči (n = 15) osvětluje typy kapitálů používaných k orientaci v české společnosti po příjezdu, v předškolním systému a adaptaci v předškolních institucích. Klíčovou roli v příchodu do Česka hrály sociální a rodinné kapitály. V procesu adaptace významně působily nejisté vyhlídky do budoucna, které vedly k nízkému využití kapitálů. Rodiny disponující rodinným, rezistentním a navigačním kapitálem dokázaly vyvinout účinné strategie pro orientaci ve složitém systému předškolních institucí. Jazykový a rezistentní kapitál podporoval efektivnější integraci ukrajinských dětí.

Klíčová slova: ukrajinští uprchlíci; kulturní bohatství komunit; Česká republika; předškolní instituce; integrace

Abstract

This study applies Yoss's Cultural Community Wealth framework to examine the adaptation of Ukrainian refugee children in Czech preschools after 2022. Semi-structured interviews with Ukrainian parents (n = 15) highlight the types of capital used to navigate within the Czech society, the ECEC provision, and adaptation in ECEC settings. The social and familial capital played a key role in the context of arrival in Czechia. Uncertain prospects of the future had an inhibiting effect on the use of familial capital in the adaptation process. Families possessing familial, resistance and navigational capital developed effective strategies to

navigate within the complex ECEC system. The use of language and resistance capital were key measures to support the integration of Ukrainian children.

Keywords: Ukrainian refugees; communal cultural wealth; Czech Republic; pre-school settings; integration process

1 ÚVOD

Příspěvek analyzuje kulturní kapitály v ukrajinských uprchlických rodinách, které pozitivně ovlivnily integraci rodin v českém prostředí. Zaměřuje se na kapitály, které přispěly k úspěšné orientaci v systému předškolních institucí, v adaptačních pedagogických opatřeních pro děti a při integraci do různých typů předškolních zařízení. Podle výzkumu PAQ (2023) navštívilo v červnu 2022 přibližně 34 % dětí uprchlíků mateřské školy (2023: 69 %) a 4 % dětské skupiny (2023: 5 %). Nedostupnost míst patří mezi hlavní překážky integrace ukrajinských dětí-uprchlíků v ČR (Jelínková et al., 2023).

2 TEORIE

Na proces zapojení ukrajinských dětí do předškolního vzdělávání pohlédneme skrze koncept *kulturního bohatství komunity* (dále CCW) (Yosso, 2005). Koncept rozvíjí tradiční interpretace Bourdieueovy teorie kulturního kapitálu (Bourdieu & Passeron, 1977) a zároveň vychází i z *kritické rasové teorie* (Delgado & Stefancic, 2001). Za kulturní bohatství komunity považuje soubor znalostí, dovedností, schopností a kontaktů, které komunity mají a využívají. Koncept CCW nepohlíží na jazykově/národnostně/rasově znevýhodněné děti a jejich rodiny jako na osoby s nedostatkem kulturního kapitálu, ale jako na jedince s jinými formami kapitálu. Yosso (2005) identifikuje šest forem kapitálu: aspirační, jazykový, rodinný, navigační, sociální a rezistentní. Kapitály nejsou považovány za vzájemně se vylučující. Jsou koncipovány jako doplňující se dynamické procesy tvořící součást kulturního bohatství komunity.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Kvalitativní studie používá explorativní formu více-případové studie. Výzkumné otázky orientovaly šetření na to, jaké kapitály rodiny využily pro navigaci v novém prostředí, při hledání místa a integraci dítěte v předškolním zařízení. Data byla sbírána prostřednictvím hloubkových polostrukturovaných rozhovorů s ukrajinskými rodiči v ČR v malých, středních i velkých obcích. Výběr respondentů ($n = 15$) byl založen na věku dítěte (3–6 let) a zkušenostech s docházkou do předškolního zařízení. V typologii jsou zastoupeny: adaptační skupina ($n = 5$), mateřská škola ($n = 5$), přípravná třída ($n = 2$), adaptační skupina a poté mateřská škola ($n = 3$). Rozhovory byly vedeny v ukrajinštině, nahrávány a anonymizovány. V souladu s přístupem Wiltshire a Ronkainen (2021) byly dále kódovány (MAXQDA, 2022), výsledná témata byla seskupena do klíčových kódů, které byly vztaheny k typům kapitálů a výzkumným otázkám.

4 VÝSLEDKY

K orientaci ve společnosti po příjezdu do České republiky sehrál klíčovou roli sociální a rodinný kapitál. V některých případech byl použit resistantní kapitál, který nahradil či případně doplnil sociální a rodinný kapitál. Výraznou roli sehrály nejspíše vyhlídky či těžké rozhodování ohledně budoucnosti, které zásadně brzdily využití rodinného kapitálu v procesu zapojení se do české společnosti. Matky s dětmi (popř. různé formy rodin), které disponovaly rodinným, resistantním a navigačním kapitálem, byly schopny vyvinout strategie pro orientaci ve složitém systému předškolního vzdělávání a výchovy a překonávat vzniklé obtíže. V případě nedostatečných kapacit předškolních institucí se ukázal jako nejdůležitější sociální kapitál, který byl hojně rozvíjen a používán i v online prostředí. Ve fázi adaptace se v předškolním zařízení byl zcela klíčový lingvistický kapitál rodiny. Pro kompenzaci sociokulturních a jazykových odlišností ukrajinských dětí byl pak nejužitečnější kapitál resistantní.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Přestože byl rámec CCW ve střední Evropě dosud využíván minimálně pro školní vzdělávání, ukazuje se jako přínosná perspektiva pro interpretaci zapojení

uprchlických dětí z Ukrajiny jinak než přes pouhou dostupnost facilit. Ukazuje na kapitály podporující integraci uprchlických dětí do předškolních institucí. Využívání kapitálů rodin podporuje sociokulturní blízkost ukrajinského a českého prostředí. Všichni rodiče považovali proces získání místa odpovídajícího potřebám rodiny jako komplikovaný a s řadou překážek. Po zařazení dítěte do mateřských škol a adaptaci na odlišné pedagogické pojetí však hodnotili docházku dětí pozitivně. Mateřské školy dokázaly u všech dětí nějakým způsobem individuálně reagovat na specifické potřeby a adaptační skupiny sloužily jsou most do vzdělávacího systému.

PODĚKOVÁNÍ

Studie byla podpořena projektem *Research on the adaptation and integration of ukrainian children in the czech early childhood education and care system – support of ukrainian-czech cooperation v programu Podpora výzkumně-vzdělávací spolupráce s Ukrajinou* (4EU+/UA/F2/11) a projektem „Za hranice bezpečnosti: role konfliktu v posilování odolnosti“, reg. č.: CZ.02.01.01/00/22_008/0004595, financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

6 LITERATURA

- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1977). *Reproduction in education, society and culture* (2. ed., reprinted). Sage Publ.
- Delgado, R., & Stefancic, J. (2001). *Critical race theory: An introduction*. New York University Press.
- Jelínková, M., Ochrana, F., & Plaček, M. (2023). The admission of Ukrainian refugees from the perspective of municipalities in Czechia. *Geografie*, 128(3), 271–299. <https://doi.org/10.37040/geografie.2023.014>
- PAQ. (2023). *Hlas Ukrajinců – Vzdělávání*. PAQ Research. <https://www.paqresearch.cz/post/vzdelavani-uprchlici-leto-2023>
- UN. (2015). *Transforming Our World. The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.

- Wiltshire, G., & Ronkainen, N. (2021). 'A Realist Approach to Thematic Analysis: Making Sense of Qualitative Data through Experiential, Inferential and Dispositional Themes'. *Journal of Critical Realism* 20(2): 159–80.
<https://doi.org/10.1080/14767430.2021.1894909>.
- Yosso, T. J. (2005). Whose culture has capital? A critical race theory discussion of community cultural wealth. *Race Ethnicity and Education*, 8(1), 69–91.
<https://doi.org/10.1080/1361332052000341006>